

До спеціалізованої вченої ради
К 11.737.01 у Донецькому юридичному
інституті МВС України

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата юридичних наук, Тетерятник Ганни
Костянтинівни на дисертацію Серебрянського Павла Вікторовича
«Забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному
процесу», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та
криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність**

Актуальність теми. Протягом останнього п'ятиріччя – з моменту набуття чинності Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 р. (далі – КПК України) – в Україні триває процес якісного перетворення сфери кримінального судочинства. Зміни, що відбуваються у судово-правоохоронній системі, законодавстві направлені на укорінення європейських та світових правових цінностей, створення ефективних механізмів забезпечення прав і свобод людини.

Натомість питання забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні залишаються не повністю врегульованими, що вимагає нового осмислення проблем у цій сфері, а також звернення до досвіду інших країн, міжнародних нормативно-правових актів з метою вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства.

Робота Серебрянського Павла Вікторовича виконана відповідно до Концепції реформування кримінальної юстиції України (Указ Президента України від 08.04.2008 р. № 311/2008), Плану заходів щодо виконання обов'язків та зобов'язань України, які випливають з її членства у Раді Європи (Указ Президента України від 12.01.2011 № 24/2011), Стратегії

реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки (Указ Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015), Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки (Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 265), Проекту ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні», Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5.

Зазначене обумовлює актуальність і нагальність обраної дисертанткою тематики.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність. Викладені в роботі наукові положення та висновки є обґрунтованими, аргументованими та переконливими. Про достатній рівень достовірності значною мірою свідчить опрацювання дисертантом достатнього обсягу літературних джерел з різних галузей наукового знання (242 використаних джерел).

Слід зазначити, що наукові джерела автором використані переважно критично – з відповідним обґрунтуванням власної точки зору, акцентуацією на дискусійних моментах, аргументованими висновками за результатами аналізу.

Емпіричну базу склали державна статистична звітність за 2015–2019 роки та матеріали аналізу судової практики (вивчено 97 рішень судів України у вказаній сфері).

Достовірність, повноту та об'єктивність отриманих результатів у достатній мірі забезпечило використання здобувачем комплексу загальнофілософських, загальнонаукових, логічних та спеціально-правових методів пізнання: діалектичний метод, метод метафізики, системно-структурний метод, статистичний метод, функціональний метод історичний метод та інші.

Аналіз роботи свідчить, що вказані методи застосовувались комплексно, з урахуванням їх взаємозв'язку і взаємозалежності, що сприяло забезпеченню повноти і всебічності проведеного дослідження, а також об'єктивності отриманих результатів. Враховуючи вказане, наявні всі підстави вважати, що наукові положення і висновки, сформульовані у дисертації, є обґрунтованими та достовірними.

Наукова новизна одержаних результатів. Віддаючи належне науковому доробку вчених-процесуалістів щодо здійснення кримінального провадження за участю неповнолітніх, слід констатувати, що робота Серебрянського П.В. є одним із перших у вітчизняній науці монографічних досліджень у вітчизняній правовій літературі після прийняття КПК України 2012 року, присвячених аналізу інституту забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному процесі.

До найважливіших положень, що містять елементи наукової новизни, і можуть бути зараховані до числа тих, що сформульовані вперше, слід віднести наступні:

- визначено, що забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному процесі – це сукупність методів, способів та засобів, визначених законом, які здійснюються державними та правоохоронними органами з метою захисту життя, здоров'я, майна та житла осіб, які беруть участь у кримінальному процесі, членів їх сімей, близьких родичів від будь-яких протиправних посягань, а також з метою досягнення завдань кримінального-процесуального судочинства;

- у процесі вдосконалення кримінального-процесуального законодавства щодо забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному процесі запропоновано доповнити КПК відповідним розділом з передбаченням інституту забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному процесі (с.25).

Окрім вищенаведених, низка інших наукових положень автора (с. 24-27) містить елементи оригінальності та є внеском до науки кримінального процесу.

Оцінка змісту дисертації та автореферату. Дисертація та автореферат характеризуються логічним і чітким змістовим наповненням, відповідно до плану, архітектоніка забезпечує комплексність та системність опрацювання проблематики.

У розділі 1 «Генеза інституту забезпечення безпеки учасників кримінального процесу» досліджено історичні етапи розвитку інституту забезпечення безпеки осіб у кримінальному процесуальному законодавстві України та особливості формування інституту забезпечення безпеки в країнах близького і дальнього зарубіжжя, а також його міжнародно-правове регулювання.

Дисертантом проаналізовані різні історичні нормативні джерела в частині питань, що стосуються забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, а також думки вчених щодо певного з етапів становлення законодавства (с.30-54). Автором визначені етапи розвитку інституту забезпечення безпеки осіб у кримінальному процесі, логічним є висновок про те, що одним із шляхів вдосконалення законодавства, що регулює забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному процесі, є приведення національного законодавства у відповідність з міжнародними та європейськими стандартами щодо забезпечення безпеки учасників кримінального провадження (с. 54).

У підрозділі 1.2 досліджуються особливості формування інституту забезпечення безпеки в країнах близького і дальнього зарубіжжя, а також його міжнародно-правове регулювання.

У зазначеній частині дисертації аналізується кримінальне процесуальне законодавство Республіки Білорусь, Литовської Республіки, Естонії, США, Великобританії, ФРН, Італії та ін., а також міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані Україною.

Заслуговують на увагу думки Серебрянського П.В. щодо можливості впровадження кращих практик зарубіжних держав із забезпечення безпеки учасників кримінального процесу, у законодавство України (с. 75-77).

Розділ 2 «Правовий механізм здійснення заходів забезпечення безпеки осіб, які потребують захисту від протиправних посягань» присвячений дослідженню поняття, сутності заходів забезпечення безпеки та суб'єктів кримінальних процесуальних відносин щодо яких вони застосовуються, класифікації та характеристиці, приводам та підставам застосування заходів забезпечення безпеки, поняттю та формам взаємодії органів, що забезпечують безпеку осіб, які беруть участь у кримінальному процесі.

У підрозділі 2.1 на підставі міждисциплінарного підходу розглядається поняття «заходів безпеки» такі гарантії забезпечення прав і законних інтересів неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого: спеціальний предмет доказування (с.77-82). Автор звертається до проблематики визначення правоохоронних органів та їх компетенції щодо забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні (с. 82-85). Крім того, у підрозділі здобувач намагається дослідити гарантії забезпечення безпеки окремих суб'єктів кримінального судочинства (с. 85-94).

Існуюча у наукових джерелах класифікація заходів безпеки, їх характеристика та окремі аспекти застосування розглянуті у підрозділі 2.2 (с.94-124). Обґрунтованим є висновок автора про необхідність комплексного застосування заходів безпеки, задля їх реальної ефективності (с. 123).

У підрозділі 2.3 аналізуються правові норми та думки вчених щодо визначення приводів та підстав застосування заходів безпеки (с. 124-135).

У наступній частині роботи автор досліджує поняття взаємодії у кримінальному процесі, її види та особливості, специфіку реалізації різних форм взаємодії при застосуванні заходів безпеки у кримінальному провадженні (с. 136-151).

Автор справедливо зауважує, що важливим кроком для забезпечення

взаємодії органів, що забезпечують безпеку осіб, які беруть участь у кримінальному процесі буде передбачення окремих норм стосовно того у яких формах має проходити взаємодія. Також можливо доцільним буде створити спеціальну інструкцію про взаємодію органів, які забезпечують безпеку, тобто тих органів, які зазначені в ЗУ «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» (с. 151).

Розділ 3 «Значення інституту забезпечення безпеки у кримінальному процесі». У підрозділі 3.1 логічно здобувачем проблеми поділяються на правові та організаційні. Справедливо підкреслюється необхідність створення спеціального органу із забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, подібно до органів, які існують у багатьох країн світу (с. 158). Здобувач звертається до фінансових, соціальних, правових гарантій функціонування інституту забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні (с. 158-161). Автор намагається визначити і принципи інституту забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному процесі та надати їм характеристику (с. 161-164).

Остання частина роботи присвячена ефективності та перспективам вдосконалення інституту забезпечення безпеки учасників кримінального процесу в Україні (с. 154-183) Автор звертає увагу на необхідність створення спеціальних засобів збирання інформації, наявність яких залежить від належного матеріально-технічного забезпечення з боку держави (с. 171), особисту охорону, охорону житла і майна (с. 173), діяльність приватних охоронних структур (с. 173-174), правові аспекти підвищення ефективності заходів забезпечення кримінального провадження (с. 181-183).

Висновки відповідають поставленим завданням дослідження у межах обраного об'єкта та предмета. Дисертація виконана українською мовою. Стиль викладення матеріалу – науковий. Оформлення відповідає вимогам, встановленим для такого виду робіт. Дисертація містить відповідні додатки,

акти впроваджень, що також репрезентують наукові висновки та авторський внесок у наукову, навчальну, законотворчу діяльність.

Віддаючи належне глибокому, якісному дослідженню автора, необхідно звернути увагу на окремі положення та висновки, які мають дискусійний характер чи вимагають додаткового обґрунтування під час захисту:

1. На сторінці 22 автор визначає, що «мета дослідження полягає в тому, щоб на основі теоретико-практичних основ забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному процесі, нормативної основи і практичної реалізації засобів забезпечення безпеки розробити положення щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства, розробити рекомендації щодо підвищення якості та удосконалення діяльності уповноважених законом органів, що забезпечують безпеку учасників кримінального процесу». Натомість метою наукового дослідження такого рівня не можуть бути тільки пропозиції із вдосконалення чинного законодавства та рекомендації для практичних підрозділів. У першу чергу, мета полягає у вирішенні наукового завдання, в основі якого лежить розробка певної теоретичної концепції, формування теоретичного підґрунтя (сутності, змісту досліджуваного інституту тощо), на підставі яких і надаються рекомендації для вдосконалення чинного законодавства та практики.

По-друге, об'єктом дослідження автор визначає «суспільні правовідносини, що виникають під час застосування заходів забезпечення безпеки щодо учасників кримінального процесу». На думку офіційного опонента, таке формулювання є дещо некоректним, адже будь-які правовідносини є суспільними.

2. Серед переліку вчених, які займалися розробкою обраної дисертантом тематики, а також у тексті дисертації, списку використаних джерел відсутній аналіз та посилання на монографію Тарасенка Р.В. Безпека учасників кримінального судочинства: кримінальні процесуальні та оперативно-

розшукові основи. Одеса: ОДУВС, 2015. 510 с., у якій комплексно, з урахуванням положень КПК України 2012 року досліджується інститут забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві.

3. При характеристиці емпіричної бази автором зазначено, що її становить державна статистична звітність за 2015–2019 роки та матеріали аналізу судової практики (вивчено 97 рішень судів України у вказаній сфері). Натомість у тексті дисертації, в авторефераті, при обґрунтуванні висновків та пропозицій зазначені матеріали не використовуються. На думку офіційного опонента, використання проаналізованих матеріалів, додає б репрезентативності висновкам та пропозиціям автора. Доцільно було б також вказати при характеристиці емпіричної бази проведені дисертантом опитування працівників поліції, прокуратури та суду з приводу проблемних питань, які досліджуються у роботі, анкети якого містяться у додатках.

4. Окремі висновки та пропозиції автора сформульовані недостатньо чітко та зрозуміло, зокрема, поняття суб'єктів відносно яких застосовуються заходи забезпечення безпеки: «ними є працівники суду і правоохоронні органи визначені у Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», а також особи визначені у Законі України «Про забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві», які в залежності від тих чи інших обставин мають право на застосування відносно них заходів безпеки» (с.26). Не зрозуміло, що автор вкладає у формулювання «тих чи інших обставин», які є підставами для застосування заходів безпеки. Подібне формулюванні міститься і у пропонованому понятті системи заходів забезпечення безпеки «що на відміну від раніше зазначених визначає їх, як передбачені законом методи, способи та засоби спрямовані на захист життя, здоров'я, майна осіб, які беруть участь у кримінальному процесі, членів їх сімей, близьких родичів від будь-яких протиправних посягань, з метою досягнення завдань кримінального процесу» (с. 26). Про які «раніше зазначені» поняття йде мова автор не конкретизує, також це не зрозуміло зі змісту наведеного поняття.

5. Окремі висновки автора робляться не за результатами дослідження, а до дослідження певного аспекту. Наприклад, на початку підрозділу 1.1 автор виділяє періодизацію розвитку інституту заходів безпеки, а вже далі у розділі розглядає підстави для виділення цих періодів. Більш логічно та зрозуміло виділення періодизації виглядало б, якби було наведено як висновок (проміжний висновок) по підрозділу.

У підрозділі 2.2 автор досліджує класифікацію заходів забезпечення безпеки учасників кримінального процесу, пропонує власну класифікацію за критерієм реальності виконання заходу на практиці (тобто фактично чи юридично), обґрунтовуючи її результатами опитування: такі, що застосовуються на практиці (що в дійсності використовуються уповноваженими органами і мають фактичний зміст); такі, що не використовуються в практичній діяльності (що викликано рядом факторів і які відповідно носять лише юридичний характер).

У той же час дисертант не роз'яснює, який сенс у наданні такої класифікації, та не підкріплює свою пропозицію думками вчених, статистичними даними з практики, які б підтверджували той факт, що одні заходи безпеки є формально закріпленими, а інші використовуються уповноваженими органами; не визначає причини такого становища та не надає пропозиції щодо необхідності виключення або підвищення ефективності заходів, які є, на його думку, формальними.

Наведені вище дискусійні положення жодним чином не знижують високого наукового рівня дисертації.

Повнота викладу наукових положень в опублікованих працях. Основні положення та результати дисертації відображено у двадцяти двох наукових публікаціях, серед яких сім статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, дві – у міжнародному юридичному виданні з профілю дослідження, тринадцять тез наукових доповідей, оприлюднених за результатами науково-практичних заходів.

ВИСНОВОК: дисертація Серебрянського Павла Вікторовича «Забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному процесі» є самостійною, комплексною, завершеною працею, що містить нові науково обґрунтовані результати проведеного здобувачем дослідження, які розв'язують конкретне наукове завдання – на основі теоретико-практичних основ забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному процесі, нормативної основи і практичної реалізації засобів забезпечення безпеки розробити положення щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства, розробити рекомендації щодо підвищення якості та удосконалення діяльності уповноважених законом органів, що забезпечують безпеку учасників кримінального процесу.

Дисертація повною мірою відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор – Серебрянський Павло Вікторович – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент

**Завідувач кафедри
кримінального процесу
Одеського державного університету
внутрішніх справ
кандидат юридичних наук**

Г.К. Тетерятник

Підпис засвідчую:

**Проректор Одеського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України**

С. О. Кузнichenko

